

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2008. gada 29. aprīlī

lietā Nr. 2007-25-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc Māra Paudera konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2008. gada 1. aprīlī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumu 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 2005. gada 25. aprīlī Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) pieņēma Kriminālprocesa likumu (turpmāk arī – KPL), kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Pieņemot šo likumu, likumdevējs konceptuāli mainīja kriminālprocesa tiesisko regulējumu. Līdz 2005. gada 1. oktobrim procesuālo kārtību krimināllietās

Latvijas Republikas teritorijā noteica Latvijas Kriminālprocesa kodekss (turpmāk arī – KPK).

Kriminālprocesa kodeksā nebija noteikts konkrēts maksimālais termiņš pirmstiesas izmeklēšanas pabeigšanai. KPK 128.² pants paredzēja, ka kriminālvajāšana pirmstiesas izmeklēšanā jāpabeidz divu mēnešu laikā, taču deva prokuratūras iestādes vadītājam tiesības šo termiņu pagarināt, neierobežojot pagarināšanas reizes. KPL 389. panta pirmā daļa turpretī paredz, ka no brīža, kad pirmstiesas procesā tiek iesaistīta persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, vai arī persona, kuras tiesības rīkoties ar savu īpašumu ir ierobežotas ar procesuālajām darbībām, pirmstiesas process jāpabeidz vai jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu: par kriminālpārkāpumu – sešu mēnešu laikā, par mazāk smagu noziegumu – deviņu mēnešu laikā, par smagu noziegumu – divpadsmit mēnešu laikā, par sevišķi smagu noziegumu – astoņpadsmit mēnešu laikā. Saskaņā ar KPL 389. panta otro daļu kriminālprocesā par smagu vai sevišķi smagu noziegumu izmeklēšanas tiesnesis šā panta pirmajā daļā noteikto pirmstiesas procesa termiņu var pagarināt vēl par sešiem mēnešiem, bet ne vairāk kā par trim mēnešiem vienā pagarinājumā, ja procesa virzītājs nav pieļāvis vilcināšanos vai procesa ātrāka pabeigšana nav bijusi iespējama tā īpašas sarežģītības dēļ.

Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumu 3. punkts noteic: „Krimināllietās, kas ierosinātas līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, pirmstiesas procesa termiņu sāk skaitīt no šā likuma spēkā stāšanās dienas” (turpmāk – apstrīdētā norma). Tātad saskaņā ar apstrīdēto normu krimināllietās, kas ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai, pirmstiesas procesa termiņu sāk skaitīt no 2005. gada 1. oktobra.

2. Pieteikuma iesniedzējs Māris Pauders (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. pantam, jo tā nostādot acīmredzami nevienlīdzīgā stāvoklī personas, kas tiesības uz aizstāvību ieguva saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām, un personas, kas tiesības uz aizstāvību ieguvušas laikā, kad spēkā jau bija Kriminālprocesa likums. Uz pēdējām attiecoties tikai KPL

389. pantā noteiktie termiņi. Uz Pieteikuma iesniedzēju, kurš tiesības uz aizstāvību ieguva laikā, kad spēkā bija Kriminālprocesa kodekss, arī tiek attiecināti KPL 389. pantā noteiktie termiņi, taču tajos netiekot ieskaitīts laika posms pirms Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā.

2.1. Pieteikuma iesniedzējs 2004. gada 21. maijā ar Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas prokurora lēmumu tika saukts pie kriminālatbildības par noziedzīgu nodarījumu, kas ir kvalificējams kā sevišķi smags noziegums. 2007. gada 6. septembrī procesa virzītājs pieņēma jaunu lēmumu par Pieteikuma iesniedzēja saukšanu pie kriminālatbildības, izdarot grozījumus noziedzīgā nodarījuma juridiskajā kvalifikācijā. Tomēr arī saskaņā ar šo pēdējo lēmumu Pieteikuma iesniedzējs tiek saukts pie kriminālatbildības par sevišķi smagu noziegumu.

No 2004. gada 21. maija līdz 2004. gada 6. augustam Pieteikuma iesniedzējam bija piemērots drošības līdzeklis – nodošana policijas uzraudzībā, bet no 2004. gada 6. augusta līdz 2005. gada 24. oktobrim – paraksts par dzīvesvietas nemainīšanu. Savukārt no 2007. gada 14. aprīļa līdz 2007. gada 11. jūnijam un no 2007. gada 22. jūnija Pieteikuma iesniedzējam tika piemērots drošības līdzeklis – sūtījumu saņemšanas adreses paziņošana un aizliegums izbraukt no valsts. No 2004. gada 2. jūnija ar prokurora lēmumu Pieteikuma iesniedzēja mantai ir uzlikts arests.

2007. gada 17. janvārī Pieteikuma iesniedzēja aizstāvis vērsās ar pieteikumu Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu nodaļā, lūdzot izbeigt kriminālprocesu pret Pieteikuma iesniedzēju vai atcelt visus viņam piemērotos tiesību ierobežojumus. Pieteikums tika motivēts ar to, ka kriminālprocess esot acīmredzami novilcināts, būtiski un ilgstoši tiek ierobežotas personas pamattiesības un turpmāka personas tiesību ierobežošana esot nepieļaujama, jo tādējādi tiekot pārkāpts KPL 389. panta pirmās daļas 4. punktā noteiktais procesuālais termiņš. 2007. gada 24. janvāra lēmumā par pieteikuma noraidīšanu prokurors norāda, ka pirmstiesas procesa pabeigšanas termiņš neesot pārkāpts, jo saskaņā ar apstrīdēto normu pirmstiesas process konkrētajā lietā esot

skaitāms nevis no 2004. gada 21. maija, kā uzskatījis Pieteikuma iesniedzējs, bet gan no 2005. gada 1. oktobra.

Par šo lēmumu Pieteikuma iesniedzēja aizstāvis 2007. gada 4. jūlijā iesniedza sūdzību Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Sevišķi svarīgu lietu izmeklēšanas nodaļas virsprokuroram. Sūdzībā norādīts, ka apstrīdētā norma nostādot acīmredzami nevienlīdzīgā stāvoklī personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu, un personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Tāpat šādā veidā tiekot pārkāpts Satversmes 91. pants un starptautisko tiesību normas. Nodaļas virsprokurors ar 2007. gada 10. jūlija lēmumu minēto sūdzību noraidīja, balstoties uz tiem pašiem argumentiem, kuri norādīti 2007. gada 24. janvāra lēmumā.

Arī par šo lēmumu Pieteikuma iesniedzēja aizstāvis 2007. gada 18. jūlijā iesniedza sūdzību Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokuroram. Izvērtējot šo sūdzību, departamenta virsprokurora pienākumu izpildītājs 2007. gada 20. jūlijā pieņēma lēmumu atzīt par tiesiskiem un pamatotiem gan 2007. gada 24. janvārī, gan 2007. gada 10. jūlijā pieņemto prokurora lēmumu.

2.2. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka Kriminālprocesa likumā noteiktais tiesisko attiecību procesuālais noregulējums salīdzinājumā ar Kriminālprocesa kodeksā noteikto personai esot labvēlīgāks. Apstrīdētajai normai, kas liedz piemērot labvēlīgāko regulējumu ar atpakaļejošu spēku, neesot leģitīma mērķa. Apstrīdētā norma neesot pamatota, tā neesot nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, un tā neesot samērīga.

Ja apstrīdētās normas nebūtu, Pieteikuma iesniedzējam nevarētu piemērot drošības līdzekļus, par kuriem lēmumi tika pieņemti 2007. gada 14. aprīlī, 5. augustā un 27. augustā, jo būtu pagājis KPL 389. pantā attiecīgās kategorijas lietām noteiktais maksimālais ierobežojumu termiņš. Tām personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguvušas pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā, šādu ierobežojumu noteikšana uz laiku, kas pārsniedz divus gadus, nebūtu iespējama un tiktu uzskatīta par klaju tiesību pārkāpumu. Turklāt atšķirībā no personām, pret kurām kriminālprocess uzsākts kopš Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā, Pieteikuma iesniedzējs nevarot izmantot KPL 70. pantā un 66. panta pirmās daļas 18. punktā

noteiktās tiesības iesniegt pieteikumu par kriminālprocesa izbeigšanu, ja tiek pārkāpts likumā noteiktais pirmstiesas procesa termiņš.

Gan Kriminālprocesa likuma, gan Kriminālprocesa kodeksa normu mērķis esot vienāds, proti, noteikt noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanas procesuālo kārtību. Attiecīgi Kriminālprocesa likums esot Kriminālprocesa kodeksa tiesību „pārņēmējs” jeb „pēctecis”. Identisks esot abos likumos lietotais apsūdzētā jēdziens. Līdzīgs esot arī apsūdzētā tiesību un pienākumu saturs. Tādējādi personas, pret kurām pirmstiesas process uzsākts saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām, atrodies vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos ar personām, pret kurām šāds process uzsākts saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka saskaņā ar likumprojekta „Kriminālprocesa likums” anotāciju personas ilgstoša kriminālvajāšana un, vēl jo vairāk, turēšana nebrīvē bez notiesājoša sprieduma esot nopietns cilvēktiesību ierobežojums. Ar apstrīdēto normu tiekot panākts tāds stāvoklis, ka noziedzīga nodarījuma izdarīšanā apsūdzētais pats esot vainīgs pie tā, ka process uzsākts laikā, kad spēkā vēl bija Kriminālprocesa kodekss, nevis laikā, kad spēkā bija stājies Kriminālprocesa likums. Bez jebkāda pamatojuma tiekot piemirsts un izdzēsts tas laika posms, kad persona Kriminālprocesa kodeksa darbības laikā tikusi turēta aizdomās un tai bijuši piemēroti procesuālie piespiedu līdzekļi. Vienīgais mērķis, ko valsts centusies panākt ar apstrīdēto normu, esot nevis aizsargāt demokrātiskās vērtības un pildīt starptautiskās saistības, bet gan attaisnot ieilgušos pret personām vērstos izmeklēšanas procesus, nosakot jaunus procesuālos termiņus tajās lietās, kurās pretējā gadījumā izmeklēšanu vajadzētu izbeigt.

Līdz ar to likumdevēja noteiktais ierobežojums, kas paredz skaitīt pirmstiesas procesa termiņu tikai no Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienas, ne tikai neesot nepieciešams, bet pat kavējot visa Kriminālprocesa likuma leģitīmā mērķa – cilvēktiesību ievērošana – sasniegšanu. Apstrīdētā norma esot klaji diskriminējoša.

Diskriminācija un nevienlīdzīga attieksme minētajā gadījumā esot konstatējama, jo pastāvot atšķirīga attieksme vienādās situācijās. Tam neesot ne pamata, ne objektīva attaisnojuma, turklāt trūkstot samērīguma starp sasniedzamo mērķi un izmantotajiem līdzekļiem. Satversmes 91. pantā nostiprinātais vienlīdzības

princips un diskriminācijas aizliegums esot tādas kategorijas, kuras pakļaut ierobežojumiem nav pieļaujams. Vēl jo vairāk, konkrētajā gadījumā pastāvo pretruna starp definēto leģitīmo mērķi, kuru bija izvirzījis likumdevējs, pieņemot Kriminālprocesa likumu, un apstrīdēto normu.

Apstrīdētā norma neskarot visu sabiedrību, bet esot attiecināma uz konkrētu sabiedrības daļu – personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguvušas laikā, kad spēkā bija Kriminālprocesa kodekss. Konkrētajā gadījumā esot acīmredzamas tiešās diskriminācijas iezīmes, proti, attieksme pret kādu personu esot mazāk labvēlīga nekā analogā (pielīdzināmā) situācijā pret citu personu. Tiešā diskriminācija nevarot būt attaisnojama. Vajagot ievērot nevainīguma prezumpciju un ņemt vērā iespējamo personas attaisnošanu nākotnē, turklāt valsts aizdomas pret personu nevarot būt bezgalīgas. Samērīgs laika posms „aizdomu īstenošanai” esot noteikts KPL 389. pantā un neesot pieļaujams šo laika posmu nepamatoti pagarināt tām personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva laikā, kad spēkā vēl bija Kriminālprocesa kodekss.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēja viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Apstrīdētā norma ietverta likuma pārejas noteikumus, un tās mērķis bijis nodrošināt saudzējošu pāreju no vecā tiesiskā regulējuma (Kriminālprocesa kodeksa) uz jauno tiesisko regulējumu (Kriminālprocesa likumu).

Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumi paredzot pārejas kārtību situācijās, kad konceptuāli mainās kāda kriminālprocesa institūta tiesiskais regulējums. Apstrīdētā norma nosakot, kā rīkoties gadījumos, kad krimināllieta ierosināta līdz 2005. gada 1. oktobrim, bet pirmstiesas process tajā vēl nav pabeigts.

Tā kā Kriminālprocesa kodeksā pirmstiesas izmeklēšanas termiņš neesot bijis noteikts, esot pastāvējusi iespēja, ka krimināllietu var izmeklēt līdz pat noilgumam. Savukārt KPL 389. pants paredzot pirmstiesas procesa termiņus. Tā kā likumā tagad ir noteikts pirmstiesas procesa termiņš, esot uzlabojies to personu stāvoklis, uz kurām attiecas apstrīdētā norma. Tādēļ neesot pamata uzskatīt, ka uz personām, kuras aizdomās turētā vai apsūdzētā statusu ieguvušas saskaņā ar Kriminālprocesa

kodeksa normām, tiktu attiecinātas nelabvēlīgākas normas kā uz tām personām, kuras šādu statusu iegūst saskaņā ar jauno likumu. Par nelabvēlīgāku attieksmi, kas nonāktu pretrunā ar Satversmes 91. pantu, būtu pamats runāt tādā gadījumā, ja likumā būtu noteikts, ka uz krimināllietām, kas ierosinātas līdz jaunā likuma spēkā stāšanās dienai, ir attiecināms iepriekšējais regulējums, tas ir, vispār netiktu attiecināta norma par pirmstiesas procesa termiņu.

Ja likumdevējs būtu noteicis, ka pirmstiesas procesa termiņš lietās, kas ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai, jāskaita no dienas, kad pieņemts lēmums par saukšanu pie kriminālatbildības, tad izrādītos, ka daudzos gadījumos termiņš jau ir beidzies vai tuvāko dienu vai nedēļu laikā beigsies, un līdz ar to veidotos absurda situācija, kas radītu haosu pirmstiesas izmeklēšanas iestāžu un prokuratūras darbībā. Nebūtu saprātīgi tikai tādēļ vien, ka mainījies kriminālprocesa tiesiskais regulējums, krimināllietu izbeigt. Tādējādi tiktu būtiski aizskartas citu personu – cietušo – tiesības un netiktu panākts taisnīgs krimināltiesisko attiecību atrisinājums.

Saeima norāda, ka tādā gadījumā, ja apstrīdētās normas nebūtu, Kriminālprocesa likumā noteiktie pirmstiesas procesa termiņi praksē automātiski tiktu attiecināti uz nepabeigtajām krimināllietām un skaitīti no likuma spēkā stāšanās dienas. Līdz ar to apstrīdētā norma esot uzskatāma par precizējošu, situāciju izskaidrojošu un pati par sevi neparedzot personas tiesību ierobežojumu.

Pirmstiesas procesa termiņš tiekot piemērots tikai no 2005. gada 1. oktobra un visām personām vienādi. Apstrīdētā norma neparedzot atšķirīgu attieksmi pret kādu personu grupu un tārad atbilstot Satversmes 91. pantam.

Tāpat neesot pamata uzskatīt, ka pastāv vienādi faktiskie un tiesiskie apstākļi gadījumos, kad tāds pats noziedzīgais nodarījums izdarīts pirms un pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā. Pat ja izdarīti vairāki vienādi nodarījumi, katrā konkrētajā gadījumā to izdarīšanas apstākļu kopums esot atšķirīgs, un tas ietekmējot konkrētā nodarījuma izmeklēšanas ilgumu.

Esot jāņem vērā, ka apstrīdētā norma būtībā jau ir izpildīta, proti, kopš 2005. gada 1. oktobra pagājuši divi gadi. Turklāt apstrīdētās normas atcelšana ar

atpakaļejošu spēku radītu neprognozējamās konsekvences, arī attiecībā uz jau notiesātām personām.

4. Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. pantam.

Analizējot, vai personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar tām personām, kuras sauktas pie kriminālatbildības Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, Tieslietu ministrija norāda, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likumu prokurors kriminālvajāšanu uzsākot līdzīgi kā Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā. Ne Kriminālprocesa kodeksā, ne Kriminālprocesa likumā neesot noteikti kriminālvajāšanas termiņi, taču atšķirībā no savulaik Kriminālprocesa kodeksā noteiktā šobrīd tie nedrīkstot pārsniegt pirmstiesas procesa maksimālo termiņu. Tā kā Kriminālprocesa likumā noteiktais pirmstiesas kriminālprocess esot jauns tiesību institūts, Kriminālprocesa kodeksā lietotais jēdziens „kriminālvajāšanas termiņš” neesot tas pats, kas Kriminālprocesa likumā lietotais jēdziens „pirmstiesas procesa termiņš”.

Ņemot vērā minēto, Tieslietu ministrija uzskata, ka, vērtējot termiņu regulējumu, nevarot salīdzināt personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā, un personas, kuras sauktas pie kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, jo kriminālvajāšanas maksimālie termiņi Kriminālprocesa kodeksā neesot bijuši noteikti.

Apstrīdētā norma esot izstrādāta, lai nodrošinātu tādu tiesiskas valsts prasību kā likuma visaptveroša ietekme uz visām personām un vienāda attieksme pret tām bez jebkādam privilēģijām. Viens no Kriminālprocesa likuma izstrādes mērķiem bijis novērst cilvēktiesību ierobežojumus, lai pret personām netiktu vērsta ilgstoša kriminālvajāšana, īpaši ar turēšanu nebrīvē bez notiesājoša sprieduma. Savukārt apstrīdētā norma pēc likuma pieņemšanas esot regulējusi pāreju no iepriekšējā tiesiskā regulējuma uz jauno regulējumu. Šo pāreju likumdevējs esot objektīvi un saprātīgi nodrošinājis. Turklāt apstrīdētā norma esot pieņemta, lai nodrošinātu samērīguma principu un lai Kriminālprocesa likuma normas, kas pret personām ir

labvēlīgākas, tiktu attiecinātas arī uz personām, pret kurām kriminālvajāšana uzsākta saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu.

Apstrīdētā norma esot uzskatāma par precizējošu, situāciju izskaidrojošu un pati par sevi neparedzot personas tiesību ierobežojumu. Tā paredzot vienādu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos. Tādējādi apstrīdētajai normai esot leģitīms mērķis, proti, nodrošināt samērīgu pāreju no vecā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu.

5. Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) norāda, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, nav īpaši izdalījis kādu personu grupu pēc noteiktas pazīmes vai nepieļaujamiem kritērijiem. No minētā esot secināms, ka šajā gadījumā nav pamata analizēt iespējamu diskriminācijas aizlieguma principa pārkāpumu, bet jāvērtē apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Tiesībsargs uzskata, ka starp tām personām, par kuru nodarījumiem ierosinātās krimināllietas vēl atradās pirmstiesas procesā, taču tika ierosinātas pirms 2005. gada 1. oktobra, un personām, pret kurām kriminālprocesi tika uzsākti pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā, esot konstatējama atšķirīga attieksme.

Apstrīdētajā normā kā pirmstiesas procesa termiņu piemērošanas kritērijs esot minēta tikai ierosināta krimināllietā un līdz 2005. gada 1. oktobrim nepabeigts pirmstiesas process. Šajā gadījumā par personu grupu vienojošo pazīmi esot uzskatāma ierosināta krimināllietā (uzsākts kriminālprocess) un pirmstiesas procesa (izmeklēšanas) procesuālā stadija laika posmā pēc 2005. gada 1. oktobra.

Paredzot Kriminālprocesa likumā terminētos pirmstiesas procesus arī tām krimināllietām, kuras bija ierosinātas saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu un vēl nebija nodotas tiesai, likumdevējs esot prezumējis, ka šī personu grupa kopš 2005. gada 1. oktobra atrodas salīdzināmos apstākļos ar tām personām, kurām pirmstiesas process uzsākts pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā.

Likumdevējam, pieņemot tiesību normu, vienmēr esot jāpārlicinās par tās ietekmi uz pastāvošajām tiesiskajām attiecībām. Demokrātiskā un tiesiskā valstī, izdarot grozījumus normatīvajos aktos, to izdevējam esot pienākums apsvērt

saudzējošu pāreju uz jauno tiesisko regulējumu. Tāpēc apstrīdētās normas mērķis – nodrošināt saudzējošu pāreju uz jaunu kriminālprocesuālo regulējumu – esot uzskatāms par leģitīmu.

Attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību samērīguma kritērijam Tiesībsargs norāda, ka termiņu noteikšana tiem pirmstiesas procesiem, kuri bija ierosināti saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu, nevis ierobežo, bet nostiprina personas tiesības. Personas, pret kurām krimināllietas bija ierosinātas pirms 2005. gada 1. oktobra un pret kurām vērtais pirmstiesas process pēc minētā datuma turpinājās, esot ieinteresētas, lai jaunais tiesiskais regulējums stātos spēkā pēc iespējas ātrāk. Vēl jo vairāk, šīm personām esot tiesības uz tādu pašu pirmstiesas procesa termiņu noteikšanu un skaitīšanu kā personām, pret kurām pirmstiesas process tika uzsākts saskaņā ar Kriminālprocesa likumu. Apstrīdētā norma esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai, tā uzlabojot personu tiesisko stāvokli un esot samērīga.

Apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam esot vērtējama arī kopsakarā ar tiesiskās paļāvības principu. Terminēts pirmstiesas process Latvijā esot jauns tiesību institūts. Tas, ka Kriminālprocesa kodeksā nebija noteikti termiņi dažādām kriminālprocesuālajām darbībām, nenozīmējot, ka Kriminālprocesa likumam ir atpakaļejošs spēks Kriminālprocesa kodeksā neregulētajos jautājumos. Neesot pamata uzskatīt, ka personām, pret kurām krimināllietas bija ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai un pirmstiesas process turpinājās pēc 2005. gada 1. oktobra, ir subjektīvas tiesības paļauties uz jaunā regulējuma atpakaļejošu spēku. Turklāt ar jauna tiesiskā regulējuma spēkā stāšanos šo personu tiesiskais stāvoklis esot uzlabojies. Ar jauno regulējumu esot ieviesta caurskatāma sistēma un personām piešķirtas tiesības paļauties uz to, ka pēc noteikta termiņa beigām pirmstiesas process ir jāpabeidz vai ir jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu. Tādējādi apstrīdētā norma neesot pretrunā ar tiesiskās paļāvības principu.

6. Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra (turpmāk – Ģenerālprokuratūra) norāda, ka Kriminālprocesa kodeksā nebija noteikti krimināllietas izmeklēšanas un drošības līdzekļu (izņemot apcietinājumu un mājas arestu) piemērošanas termiņi.

Apsūdzēto stāvoklis līdz ar Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā esot uzlabojies, jo ir noteikts konkrēts pirmstiesas procesa termiņš atbilstoši Krimināllikumā ietvertajai noziedzīgo nodarījumu klasifikācijai.

Tā kā Kriminālprocesa likumā noteikts pilnīgi jauns regulējums attiecībā uz pirmstiesas procesa termiņiem, Ģenerālprokuratūra uzskata, ka ir pamatoti šos termiņus skaitīt no Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienas, proti, 2005. gada 1. oktobra. Turklāt šie termiņi attiecoties vienlīdzīgi uz visiem cilvēkiem Latvijā bez jebkādas diskriminācijas. Pretēja situācija izveidotos, ja likumdevējs pārejas noteikumos būtu noteicis, ka jaunajā Kriminālprocesa likumā noteiktie pirmstiesas procesa termiņi nav attiecināmi uz kriminālprocesiem, kuri uzsākti pirms Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā. Tas radītu tādu situāciju, ka atsevišķos kriminālprocesos (atsevišķām aizdomās turētām vai apsūdzētām personām) vēl pēc 2005. gada 1. oktobra pirmstiesas procesa termiņi netiktu noteikti vispār.

Turklāt KPL 389. pantā noteiktie pirmstiesas procesa termiņi esot saistīti ar personas procesuālo stāvokli, proti, procesuālie termiņi tiek skaitīti no brīža, kad persona iegūst kādu no kriminālprocesuālajiem statusiem. Ņemot vērā to, ka Kriminālprocesa kodekss neparedzēja tādu procesa dalībnieku kā personu, pret kuru uzsākts kriminālprocess, pēc Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā būtu grūti aprēķināt pirmstiesas procesa termiņus pirms likuma stāšanās spēkā ierosinātās krimināllietās.

Secinājumu daļa

7. Satversmes 91. pants noteic: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.” Tajā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti principi: vienlīdzības princips – pirmajā teikumā un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9. punktu*).

7.1. Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka ar apstrīdēto normu tiekot pārkāpts ne tikai Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais vienlīdzības princips, bet arī otrajā teikumā ietvertais diskriminācijas aizlieguma princips.

Diskriminācijas gadījumā atšķirīga attieksme ir balstīta uz noteiktiem aizliegtiem kritērijiem (*sk.: Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu // Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 8. maijs, Nr. 68*). Šādi kritēriji ir, piemēram, dzimums, rase, nacionālā piederība, reliģiskā pārliecība, piederība pie noteiktas sociālās grupas. Attiecinot Kriminālprocesa likumā paredzētos pirmstiesas procesa termiņus uz personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā, likumdevējs nav noteicis atšķirīgu attieksmi, pamatojoties uz kādu aizliegtu kritēriju. Arī Tiesībsargs uzsver, ka ar apstrīdēto normu likumdevējs nav īpaši izdalījis kādu personu grupu pēc nepieļaujamiem kritērijiem.

Līdz ar to lietas ietvaros apstrīdētā norma ir jāizvērtē vienlīdzības principa, nevis diskriminācijas aizlieguma principa kontekstā.

7.2. Tiesiskās vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu*). Vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.1. punktu*). Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē, ka cilvēku tiesībām jābūt vienādām. Vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu*).

Līdz ar to vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu*).

7.3. Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, nepieciešams noskaidrot:

pirmkārt, vai ir personas (personu grupas), kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos;

otrkārt, vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

treškārt, vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav proporcionālas (samērīgas) attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

8. Lai noskaidrotu, kuras personas vai personu grupas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2006-31-01 14. punktu*).

8.1. Apstrīdētā norma paredz kārtību, kādā tiek noteikti pirmstiesas procesa termiņi krimināllietās, kas tika ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai, proti, 2005. gada 1. oktobrim. Apstrīdētā norma noteic, no kura brīža minētajās krimināllietās var tikt skaitīti pirmstiesas procesa termiņi, taču termiņus pašus tā neregulē. Termiņu aprēķināšanas kārtību un to ilgumu noteic KPL 389. pants. Atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpes KPL 389. pants paredz atšķirīgus maksimālos termiņus, kādos jāpabeidz pirmstiesas process vai jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu. Tāpēc apstrīdētā norma ir jāvērtē kopsakarā ar KPL 389. pantu, lai noskaidrotu, kuras personas atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos.

8.2. Tā kā apstrīdētā norma attiecina Kriminālprocesa likumā noteiktos pirmstiesas procesa termiņus arī uz krimināllietām, kuras bija ierosinātas pirms Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā, ir jānoskaidro, kura Kriminālprocesa kodeksā regulētā procesuālā stadija ir pielīdzināma Kriminālprocesa likumā noteiktajam pirmstiesas procesam.

Kriminālprocesa kodeksā nebija pirmstiesas kriminālprocesa jēdziena, bet tas paredzēja pirmstiesas izmeklēšanu – procesa stadiju, kas nav identiska Kriminālprocesa likumā regulētajam pirmstiesas procesam, taču ir tam līdzīga saturs un mērķu ziņā. Pirmstiesas procesa saturs ir noteikts KPL 384. pantā, saskaņā ar kuru pirmstiesas procesā, veicot izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, ir jānoskaidro: 1) vai noticis noziedzīgs nodarījums, 2) persona, kura saucama pie kriminālatbildības, 3) vai ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai vai virzīšanai uz tiesu. Kriminālprocesa kodekss *expressis verbis* nenoteica šādus uzdevumus pirmstiesas izmeklēšanai, tomēr Kriminālprocesa kodeksā paredzētie pirmstiesas izmeklēšanas uzdevumi bija līdzīgi tiem, kuri noteikti šobrīd spēkā esošajā Kriminālprocesa likumā.

Pirmstiesas procesa un pirmstiesas izmeklēšanas uzsākšana gan Kriminālprocesa kodeksā, gan Kriminālprocesa likumā ir reglamentēta analogiski. Saskaņā ar KPL 372. pantu kriminālprocess tiek uzsākts, procesuāli pilnvarotai amatpersonai pieņemot attiecīgu lēmumu. Ar kriminālprocesa uzsākšanu salīdzināma procesuāla darbība ir KPK 113. pantā paredzētā krimināllietas ierosināšana. Lai gan krimināllietas ierosināšana saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu bija uzskatāma par patstāvīgu kriminālprocesa stadiju un varēja ilgt noteiktu laika posmu, tā noslēdzās ar konkrētu lēmumu par krimināllietas ierosināšanu. Saskaņā ar KPK 114. pantu tieši pēc lēmuma par krimināllietas ierosināšanu tika uzsākta pirmstiesas izmeklēšana.

Arī Kriminālprocesa kodeksā paredzētās pirmstiesas izmeklēšanas un Kriminālprocesa likumā paredzētā pirmstiesas procesa pabeigšanas veidi ir analogi. KPK 208. pants paredzēja, ka pirmstiesas izmeklēšanu pabeidz, sastādot apsūdzības rakstu (un vēlāk nododot krimināllietu tiesai), pieņemot lēmumu par lietas izbeigšanu vai pieņemot lēmumu par lietas nosūtīšanu tiesai medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai. Saskaņā ar KPL 411. pantu vispārējā kārtībā veikto kriminālprocesu var pabeigt, virzot procesu uz tiesu, proti, pieņemot lēmumu par krimināllietas nodošanu tiesai vai pieņemot lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu, kā arī pieņemot lēmumu un nododot krimināllietu tiesai medicīniska vai audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai.

Satura un mērķu ziņā analogi ir arī pirmstiesas procesa un pirmstiesas izmeklēšanas posmi. Kriminālprocesa likums paredz divus pirmstiesas procesa posmus: izmeklēšanu un kriminālvajāšanu. Savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu pirmstiesas izmeklēšanas posmi bija izziņa un kriminālvajāšana.

Arī no apstrīdētās normas izriet, ka pirmstiesas izmeklēšana un pirmstiesas process ir līdzīgi tiesību institūti, jo tajā norādīts, ka krimināllietās, kas ierosinātas līdz 2005. gada 1. oktobrim, tiek noteikti pirmstiesas procesa termiņi tāpat kā kriminālprocesos, kas uzsākti jau saskaņā ar Kriminālprocesa likumu. Tātad gadījumos, kad pirmstiesas izmeklēšana līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās brīdim vēl nebija pabeigta, pirmstiesas process ir pirmstiesas izmeklēšanas turpinājums. Arī Saeima savā atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētā norma noteic, kā rīkoties gadījumos, kad krimināllieta ierosināta līdz 2005. gada 1. oktobrim, bet pirmstiesas process tajā vēl nav beidzies.

Tādējādi Kriminālprocesa kodeksā reglamentētā procesa stadija – pirmstiesas izmeklēšana – un Kriminālprocesa likumā paredzētā procesa stadija – pirmstiesas process – ir kriminālprocesa tiesību institūti, kuru saturs un mērķi ir līdzīgi.

8.3. Kriminālprocesa kodekss nenoteica pirmstiesas izmeklēšanas termiņus. Vienīgi KPK 128.² pants paredzēja, ka kriminālvajāšana pirmstiesas izmeklēšanā jāpabeidz divu mēnešu laikā, izņemot gadījumus, kad attiecīgais termiņš tiek pagarināts. Taču Kriminālprocesa kodekss nenoteica ierobežojumus kriminālvajāšanas termiņa pagarināšanai. Savukārt KPL 389. pants noteic, ka termiņš, kurā jāpabeidz pirmstiesas process vai jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu, var sākties dažādos brīžos – gan brīdī, kad pirmstiesas procesā tiek iesaistīta persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, gan brīdī, kad personas tiesības rīkoties ar savu īpašumu tiek ierobežotas ar procesuālajām darbībām, proti, kad personas mantai tiek uzlikts arests saskaņā ar KPL 361. pantu.

2004. gada 21. maijā Pieteikuma iesniedzējs tika saukts pie kriminālatbildības un tādējādi ieguva tiesības uz aizstāvību saskaņā ar KPK 18. pantu. Arests Pieteikuma iesniedzēja mantai tika uzlikts vēlāk – 2004. gada 2. jūnijā. Tā kā Pieteikuma iesniedzējs tika iesaistīts kriminālprocesā ar brīdi, kad viņš ieguva

tiesības uz aizstāvību, nevis ar brīdi, kad viņa mantai tika uzlikts arests, ir jānoskaidro, vai to personu tiesiskais statuss, kuras ieguvušas tiesības uz aizstāvību, Kriminālprocesa likumā un Kriminālprocesa kodeksā ir regulēts līdzīgi.

Kriminālprocesa likums salīdzinājumā ar Kriminālprocesa kodeksu paredz vairāk tādu procesuālo statusu, kuros procesā iesaistītā persona iegūst tiesības uz aizstāvību. Divu procesuālo statusu apzīmējumi ir identiski gan Kriminālprocesa likumā, gan Kriminālprocesa kodeksā, proti, aizdomās turētais un apsūdzētais. Persona, pret kuru tika vērstas jebkādas kriminālprocesuālas darbības laikā, kad bija spēkā Kriminālprocesa kodekss, tiesības uz aizstāvību ieguva salīdzinoši vēlāk, nekā to paredz šobrīd spēkā esošais Kriminālprocesa likums. Ja pastāv reāla iespēja, ka persona izdarījusi izmeklējamu noziedzīgo nodarījumu, tā tiesības uz aizstāvību saskaņā ar KPL 61. panta trešo daļu iegūst jau brīdī, kad tiek iesaistīta procesuālās darbības veikšanā vai atklātībai tiek nodota informācija par kriminālprocesa uzsākšanu pret šo personu. Turpretī KPK 121. pants paredzēja, ka persona tiesības uz aizstāvību iegūst brīdī, kad kļūst par aizdomās turēto, proti, tiek aizturēta vai tai tiek piemērots drošības līdzeklis vēl pirms apsūdzības celšanas.

Tomēr atšķirības abu likumu regulējumā nav tik būtiskas, lai varētu apgalvot, ka personas, kas ieguva tiesības uz aizstāvību Kriminālprocesa kodeksā noteiktajā kārtībā, un personas, kas ieguvušas tiesības uz aizstāvību saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, atrodas atšķirīgos apstākļos. Tiesības, kas likumā garantētas personām, kuras iegūst tiesības uz aizstāvību saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, ir gandrīz identiskas tām, kas bija noteiktas Kriminālprocesa kodeksā. Arī tādu tiesības uz aizstāvību ieguvušo personu kā aizturētais, aizdomās turētais un apsūdzētais procesuālais stāvoklis abos likumos ir reglamentēts ļoti līdzīgi.

Lai gan KPL 66. pants aizdomās turētā tiesības nosaka detalizētāk, nekā to darīja Kriminālprocesa kodekss, gan KPL 66. pantā, gan KPK 121. pantā ir noteikts, ka aizdomās turētajam, citastarp, ir tiesības uzaicināt aizstāvi, pārsūdzēt kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas rīcību (Kriminālprocesa kodeksā – izziņas izdarītāja vai prokurora darbības), kā arī sniegt paskaidrojumus un pieteikt lūgumus. Attiecībā uz apsūdzētā tiesībām gan KPL 70. pants, gan KPK 95. pants noteic, ka apsūdzētajam, citastarp, ir tiesības uz aizstāvi, tiesības zināt, par

ko viņš apsūdzēts, sniegt paskaidrojumus, pieteikt lūgumus, iepazīties ar krimināllietas materiāliem, iesniegt sūdzības par kriminālprocesa veikšanai pilnvarotas amatpersonas darbībām (Kriminālprocesa kodeksā – izziņas izdarītāja vai prokurora darbībām).

Līdz ar to personas, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu, un personas, kuras tiesības uz aizstāvību ir ieguvušas saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

9. Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām, un personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguvušas saskaņā ar Kriminālprocesa likumu.

Apstrīdētā norma noteic, ka gan krimināllietās, kas ir ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai, gan tajos kriminālprocesos, kas ir uzsākti saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, pirmstiesas procesa termiņš tiek skaitīts no 2005. gada 1. oktobra. Tādējādi apstrīdētā norma pati par sevi paredz vienādu attieksmi pret minētajām personu grupām.

Taču jāņem vērā, ka apstrīdētā norma paredz tikai kārtību, kādā pirmstiesas procesa termiņi tiek attiecināti uz krimināllietām, kas ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai, bet nenoteic pašus pirmstiesas procesa termiņus un to iestāšanās priekšnoteikumus. Kā norādīts šā sprieduma 8.1. punktā, apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam nevar tikt vērtēta atrauti no KPL 389. panta, kas nosaka maksimālo pirmstiesas procesa termiņu vai termiņu, kādā ir jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu. No apstrīdētās normas kopsakarā ar KPL 389. pantu izriet, ka attieksme pret personu grupām, kas atrodas salīdzināmos apstākļos, tomēr ir atšķirīga.

Kriminālprocesam, kas uzsākts saskaņā ar Kriminālprocesa likumu, maksimāli pieļaujama pirmstiesas procesa vai tiesību ierobežojumu termiņš ir noteikts KPL 389. pantā. Tas var ilgt līdz 24 mēnešiem sevišķi smaga nozieguma

gadījumā. Turpretī tad, ja krimināllieta tika ierosināta saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām un šīs lietas ietvaros bija ierobežotas personas tiesības (piemērots drošības līdzeklis vai uzlikts arests mantai), bet pirmstiesas izmeklēšana nebija pabeigta līdz 2005. gada 1. oktobrim, minētais tiesību ierobežojums varēja ilgt vairāk nekā 24 mēnešus, jo KPL 389. pantā noteiktajā pirmstiesas procesa termiņā netika ieskaitīts tas laika posms, kurā personas tiesības bija ierobežotas saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām.

Ņemot vērā minēto, var secināt, ka tiesības uz aizstāvību saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksu ieguvušo personu, tostarp arī Pieteikuma iesniedzēja, tiesības varēja tikt ierobežotas ilgāk nekā tiesības uz aizstāvību saskaņā ar Kriminālprocesa likumu ieguvušo personu tiesības.

Tādējādi apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām un kuru krimināllietās pirmstiesas izmeklēšana nebija pabeigta līdz 2005. gada 1. oktobrim, un personām, kuras tiesības uz aizstāvību ir ieguvušas saskaņā ar Kriminālprocesa likumu.

10. Lai noteiktu, vai šādai atšķirīgai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, jānoskaidro, vai apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis.

Satversmes 91. panta kontekstā atšķirīgās attieksmes pamatā ir jābūt „saprātīgiem iemesliem” (*sk.: Levits E. Par tiesiskās vienlīdzības principu // Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 8. maijs, Nr. 68*). Arī konstitucionālo tiesību doktrīna atzīst, ka par iemeslu nevienlīdzīgai attieksmei salīdzināmās situācijās var kalpot jebkurš saprātīgs apsvērums. Likumdevēja ziņā ir noteikt tās tiesiskās situācijas, uz kurām tas attiecinā vienas un tās pašas tiesiskās sekas, ja šādai pieejai ir objektīvs attaisnojums (*sk.: Jarass D., Pieroth B. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. 8. Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006, S. 99*). Tādējādi Satversmes 91. panta kontekstā leģitīmie mērķi nav tikai Satversmes 116. pantā minētie, bet var būt arī jebkuri citi saprātīgi mērķi.

Pienākums uzrādīt un pamatot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms gulstas uz institūciju, kas izdevusi apstrīdēto

aktu, konkrētajā gadījumā – uz Saeimu (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 22.1. punktu*).

Var piekrist Saeimas atbildes rakstā izteiktajam viedoklim, ka apstrīdētās normas tāpat kā visu Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumu punktu mērķis ir nodrošināt saprātīgu un līdzsvarotu pāreju no vecā tiesiskā regulējuma, proti, Kriminālprocesa kodeksa, uz jauno tiesisko regulējumu – Kriminālprocesa likumu. Apstrīdētā norma nodrošina šādu pāreju, jo ar Kriminālprocesa likuma pieņemšanu tika ieviests tāds tiesību institūts kā pirmstiesas procesa termiņi. Kriminālprocesa kodeksā termiņi pirmstiesas izmeklēšanai nebija noteikti. Attiecinot Kriminālprocesa likumā paredzētos ierobežotos pirmstiesas procesa termiņus arī uz krimināllietām, kas ierosinātas pirms likuma stāšanās spēkā, likumdevējs noteica saprātīgu pāreju no vecā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu.

Pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējs noteica precīzu kārtību, kādā procesa virzītājiem jāskaita pirmstiesas procesa termiņi minētajās krimināllietās. Apstrīdētā norma kopsakarā ar KPL 389. pantu paredz konkrētus termiņus, kuros ir jāpabeidz pirmstiesas process vai jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu. Apstrīdētā norma nodrošināja paredzamību un tiesisko noteiktību pirmstiesas procesa pabeigšanā krimināllietās, kas bija ierosinātas līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai.

Tādējādi apstrīdētās normas radītajai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis, proti, noteikt saprātīgu pāreju no iepriekšējā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu.

11. Lai atšķirīgā attieksme būtu attaisnojama, tās leģitīmajam mērķim ir jāatbilst samērīguma principam.

Samērīgums tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā nozīmē, ka labumam, ko sabiedrība iegūst ar atšķirīgo attieksmi pret salīdzināmajām situācijām, jābūt lielākam nekā zaudējumam, ko cieš tās personas, kuras atrodas nelabvēlīgākajā no abām situācijām.

Lai izvērtētu, vai likumdevēja pieņemtā tiesību norma atbilst samērīguma principam, jānoskaidro:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja darbība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

12. Kā jau iepriekš norādīts, Kriminālprocesa likumā ir noteikti termiņi, kādos jāpabeidz pirmstiesas process vai jāatceļ visi procesuālie piespiedu līdzekļi un tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu. Kriminālprocesa kodeksā pirmstiesas izmeklēšanas termiņi nebija paredzēti.

Lai nodrošinātu pāreju no vecā tiesiskā regulējuma uz jauno tiesisko regulējumu, kā arī lai noteiktu kārtību, kādā tiek skaitīti pirmstiesas procesa termiņi arī tajās krimināllietās, kuras bija ierosinātas līdz 2005. gada 1. oktobrim un kurās vēl nebija pabeigta pirmstiesas izmeklēšana, likumdevējam bija tiesības un pienākums noteikt, kādā veidā KPL 389. pantā noteiktie pirmstiesas procesa termiņi tiek attiecināti uz agrāk ierosinātajām krimināllietām. Likumdevējs to izdarīja, pieņemot apstrīdēto normu, no kuras izriet, ka pirmstiesas process ir uzskatāms par pirmstiesas izmeklēšanas turpinājumu un personām, kuras tiesības uz aizstāvību ieguvušas saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām, tā termiņi tiek skaitīti no 2005. gada 1. oktobra. Līdz ar to arī uz personām, kuras tiesības uz aizstāvību bija ieguvušas pirms 2005. gada 1. oktobra, tika attiecināti KPL 389. pantā noteiktie pirmstiesas procesa termiņi.

Likumdevējs ar apstrīdēto normu pirmstiesas procesa termiņu skaitīšanai ir noteicis tādu kārtību, kas ir ne tikai skaidra un nepārprotama, bet arī praktiski īstenojama.

Tādējādi apstrīdētā norma ir piemērota legītīmā mērķa sasniegšanai.

13. Izvērtējot to, vai likumdevēja rīcība, pieņemot apstrīdēto normu, bija nepieciešama, ir jānoskaidro, vai normas leģitīmo mērķi likumdevējs varēja sasniegt ar līdzekļiem, kas ir saudzējošāki attiecībā uz indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm.

Likumdevējam ar jauno tiesisko regulējumu bija skaidri un nepārprotami jānoteic, no kura brīža pirmstiesas procesa termiņš tiek skaitīts krimināllietās, kuras bija ierosinātas līdz 2005. gada 1. oktobrim un kurās līdz minētajam datumam nebija pabeigta pirmstiesas izmeklēšana. Tā kā KPL 389. panta pirmās daļas 1. punkts paredz, ka kriminālprocesā par kriminālpārkāpumu maksimālais pirmstiesas procesa termiņš ir tikai seši mēneši, bija saprātīgi tas, ka likumdevējs par atskaites punktu noteica 2005. gada 1. oktobri, nevis agrāku datumu.

Likumdevējam nebija pienākuma noteikt agrāku pirmstiesas procesa termiņa sākumu, piešķirot šīm Kriminālprocesa likuma normām atpakaļejošu spēku. Tiesību normas atpakaļejošais spēks ir pazīstams materiālajās krimināltiesībās. Kā norādīts Krimināllikuma 5. panta otrajā daļā, likumam, kas atzīst nodarījumu par nesodāmu, mīkstina sodu vai ir citādi labvēlīgs personai, ja vien attiecīgajā likumā nav noteikts citādi, ir atpakaļejošs spēks. Turpretī kriminālprocesa tiesību normām atpakaļejošs spēks nav raksturīgs. Jaunais kriminālprocesa regulējums attiecas arī uz jau uzsāktajiem kriminālprocesi un ne tikai uz kriminālprocesa kārtību, bet arī uz procesā iesaistīto personu tiesisko stāvokli un šīm personām piemērotajiem piespiedu līdzekļiem (*sk.: Goßner-Meyer L. Strafprozessordnung. 48. Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2005, S. 51*). KPL 4. pantā, kas ietverts likuma 1. nodaļā „Kriminālprocesa pamatnoteikumi”, ir norādīts, ka kriminālprocesa kārtību nosaka tā kriminālprocesa tiesību norma, kura ir spēkā procesuālās darbības izdarīšanas brīdī. Tātad visas procesuālās darbības no 2005. gada 1. oktobra bija jāveic saskaņā ar tobrīd spēkā bijušajām kriminālprocesa tiesību normām.

Satversmes tiesa uzskata, ka apstrīdētā norma attiecībā uz indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm ir saudzējoša, jo attiecina pirmstiesas procesa termiņu uz personām, kuru krimināllietās saskaņā ar iepriekšējo tiesisko regulējumu maksimālie

pirmstiesas izmeklēšanas termiņi vispār nebija paredzēti. Ne Pieteikuma iesniedzējs, ne institūcijas, kas sniegušas viedokļus lietā, nav minējušas citus iespējamus tiesiskos risinājumus, kas pret indivīdu būtu saudzējošāki nekā apstrīdētā norma. Likumdevējs, iespējams, varēja paredzēt arī citādu regulējumu pirmstiesas procesa termiņu skaitīšanai krimināllietās, kas ierosinātas līdz 2005. gada 1. oktobrim. Tomēr jebkāds cits tiesiskais regulējums tāpat pieļautu atšķirīgu attieksmi pret lietā salīdzinātajām personu grupām, un nav pamata uzskatīt, ka tas būtu pret indivīdu saudzējošāks.

Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētā norma bija nepieciešama, lai skaidri un nepārprotami noteiktu konkrētu pirmstiesas procesa termiņu arī tām personām, kuras tiesības uz aizstāvību bija ieguvušas līdz 2005. gada 1. oktobrim.

Tādējādi likumdevēja rīcība bija nepieciešama, lai sasniegtu apstrīdētās normas leģitīmo mērķi.

14. Pamatots ir Saeimas paustais viedoklis, ka arī tad, ja apstrīdētās normas nebūtu, procesa virzītāji Kriminālprocesa likumā noteiktos pirmstiesas procesa termiņus automātiski attiecinātu uz nepabeigtajām krimināllietām un skaitītu no likuma spēkā stāšanās dienas. Šādu pieeju attaisnotu KPL 4. pantā ietvertais princips, saskaņā ar kuru kriminālprocesa kārtību nosaka procesuālās darbības izdarīšanas brīdī spēkā esošās tiesību normas.

Tomēr likumdevējam apstrīdētā norma bija jāpieņem, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību, kas ir viens no būtiskiem demokrātiskas valsts principiem. Ietverot apstrīdēto normu Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumos, likumdevējs, pirmkārt, noteica, ka pirmstiesas process var tikt uzskatīts par turpinājumu Kriminālprocesa kodeksā paredzētajai pirmstiesas izmeklēšanai. Otrkārt, likumdevējs ar apstrīdēto normu noteica, ka arī personām, kuru krimināllietas ir ierosinātas līdz 2005. gada 1. oktobrim, tiek piemēroti Kriminālprocesa likumā reglamentētie pirmstiesas procesa termiņi. Tiesiskā noteiktība, kas tiek panākta ar apstrīdēto normu, ir ne tikai sabiedrības, bet arī kriminālprocesā iesaistīto personu, tostarp Pieteikuma iesniedzēja, interesēs.

Jāņem vērā, ka bez lietā aplūkotajām divām personu grupām ir vēl kāda personu grupa, proti, personas, kuras tiesības uz aizstāvību ieguva saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa normām un kuru krimināllietās pirmstiesas izmeklēšana līdz Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienai jau bija pabeigta. Šai personu grupai vispār nebija noteikts termiņš, kurā ir jāpabeidz pirmstiesas izmeklēšana vai jāatceļ visi drošības līdzekļi vai tiesību ierobežojumi attiecībā uz īpašumu. Jaunais tiesiskais regulējums, proti, apstrīdētā norma kopsakarā ar KPL 389. pantu, būtiski uzlaboja Pieteikuma iesniedzēja tiesisko stāvokli salīdzinājumā ar šīs trešās personu grupas stāvokli.

Tādējādi apstrīdētā norma nodrošina samērīgumu starp indivīda tiesībām un sabiedrības interesēm un atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Kriminālprocesa likuma pārejas noteikumu 3. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris